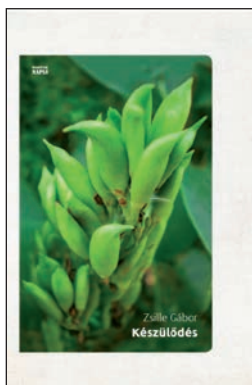

„azt hittem, olyan könnyű ez: élni”

Zsille Gábor *Készülődés* című *kötetéről*

Uri Dénes Mihály

Soha ennyire különös helyzetben nem olvastam még könyvet, mint most Zsille Gáborét. A *Készülődés* kötet címében rejlő kétértelműségnek (készülődés valamire és valahová) egészen más színezetet adott

az olvasás idejében tomboló világjárvány, a helyváltoztatás korlátozottsága és a (kvázi-)karantén bezártság érzése. Az ilyen kivételes állapotok önkéntelenül is számvetésre készítetik az embert, mert kibillentik az életének addigi menetét. Zsille 2019-ben a Magyar Napló gondozásában megjelent kötete nem időskori gyűjtemény, nem a pálya lezárása, mégis éppen azok a kérdések szervezik, amik a számadás

jellegű köteteket szokták, s amelyek a kritika születésekor — noha a gyűjteménytől függetlenül — alighanem más befogadók számára is gondolkodásuk fókuszpontjába kerültek, mert napi tapasztalattá váltak: az elmúlásnak, az élet végének a kérdései, valamint a határok átjárhatóságának problémái.

A kötetben összesen nyolcvan verset találunk nyolc különböző ciklusba rendezve. Számos szöveg olvasható valamely pályatárs, idősebb kolléga, mester emlékének ajánlva. A *Ha itt írának* ciklus valamennyi írását az emlékezés, az elmúlt felidézése, időnként a jövőbeni (a versbeszélő élete utáni) viszontlátás képzei határozzák meg. A kötet egészében, így e ciklus darabjaiban is egyfajta transzgresszió, „határsértés” (de legalábbis -átlépés) történik: a primer helyváltoztatás (például országok, városok közötti utazás) mellett a lét és nemlét, az elérhető és megélhető itt, és a halál utáni távol között húzódó határok folyamatos átlépésére való törekvés, valamint e határok elmosódása tekinthető a gyakran egyes szám első személyű versbeszéd egyik fő szervező elemének. Utazás és élet/halál tehát — a magyar és az európai irodalom hagyományaitól nem érintetlen módon — szoros összefüggésben állnak a költeményekben (az egyéni sors történeti távlataiba ágyazottan is, lásd például a *Varsó* című verset), így a címbe emelt „készülődés” jelentésképzei e három fenoménhez kapcsolódnak leginkább.

A készülődésnek tehát különböző formáit vonultatja fel a kötet, eltérő értelemösszefüggésekbe ágyazva így az eleve többértelmű lexémát. A halálra, illetve az annak révén elérhetővé váló újbóli találkozásra összpontosító versek egyike a *Befejezetlen levél Bella Istvánnak* című szöveg, ahol az apostrofé utáni felsorolás mintegy előkészítője az elhunyt mesterrel

Uri Dénes Mihály (1988, Hajdúnánás, Debrecen), kritikus. A DE BTK Irodalomtudományok Doktori Iskolájában abszolvált. Írásai az *Alföld*, a *Vörös Postakocsi*, a *Kommentár*, a *Mandiner* hasábjain és különböző online felületeken jelentek meg.

való — szövegen keresztüli — ismételt találkozásnak, méghozzá úgy, hogy a találkozás eseménye annak résztvevőit egzisztenciálisan egymáshoz láncolja.

István, kit mindig csak
a hátad mögött neveztelek Pistának,
kilenc nappal temetésed után
tudnod kell, hogy továbbra is hallgatag mesterem vagy,
és így lesz ez később is, kilenc hét múlva,
és kilenc hónap elteltével újjászületsz bennem,
leemellek egy polcról, az arcod visszakéred

Az arc mint az identitás legelemibb és leg egyedibb jelölője visszaadatik a megszólított mesternek („visszakéred”), de úgy, hogy azt a lírai én olvasásra irányuló aktuusa („leemellek egy polcról”) teremti újjá, miközben a könyv polcról való leemelése a befogadás önreflexív mintázatait hívja elő, amennyiben az olvasás itt most valójában a *Készülődés* befogadójának művelete. (A befogadás rétegeinek a textusok metaszintjén történő egymásba csúsztatása szint-úgy a határok átjárhatóságának irányába mozdítják el az interpretációt.) Vers, költői identitás és az egykori mester az olvasás által teremtdik (újjá); a Másik másságának a megőrzése, egyszerűsége az egyediség valamiképpen felszámolása, és egy új, közös identitás megképződése kölcsönösen feltételezi egymást a szövegben. Emmanuel Lévinas szellemében úgy fogalmazhatunk, hogy az ember nem más, mint találkozás, s e találkozás itt a szó hermeneutikai értelmében vett eseménnyé válik, vagyis olyan történéssé, amely a benne résztvevőket nem hagyja érintetlenül, hanem az én és a Másik megváltozását idézi elő. Ezzel a szöveg az emlékezés természetére mutat rá: részint arra, hogy az emlékezés aktuusa gyakorta

külső objektumokhoz kötött (itt egy könyvhöz), részint pedig arra, hogy az emlékezés úgy őrzi meg a Másikat, hogy az már nem a maga valójában, hanem az emlékező részeként él tovább. A kötet legjobban sikerült versei azok, amelyek az emlékezést valamilyen megkapó gesztusban érik tetten: az idézett szöveg hely esetében a könyvespolcra való leemelés — a megszólító és a megszólított viszonyából fakadóan — intim mozdulatában. A vers zárlata, némiképp zavarba ejtő módon, nem a lírai ént ruházza fel a cselekvés lehetőségével, hanem a már nem élő Másikat, megerősítve az én és a te függelmi viszonyát a létezésben: „a hallgatag mesterem vagy, / István utcai holt. Gondolj majd rám —”.

Számos olyan versben is megjelenik a halál motívuma, ahol nem feltétlenül az elmúlás tapasztalata szervezi a vers retorikáját: „ott vannak velem a holtak”, „időtlen hegyből az elmúlás tája” (*Badacsony*), „miféle holtak vendége vagyok” (*Miféle holtak*), „Egy kedves halottra // gondolva sétáltam a fák között / a partig” (*Névtelen*) és így tovább. Az elmúlással való állandó szembesülés, az elmúltra való emlékezés melankolikussá színezi a kötet hangoltságát, amely hangoltság azokra a szövegekre is igaz, amelyek például a költészetről, a vers létrejöttéről szólnak. Ilyen például a kötetet nyitó két vers, az *Apjuknak* nem és az *Újra csak költő, a Nem ismeri* vagy éppen a *Visszavedleni*. A halátematika rendkívül erős jelenléte nem mindig válik a kötet javára: a szövegek nem felforgatóak, az olvasásélmény korántsem szuberzív (ellentétben mondjuk azzal, ahogyan például a *Halotti pompa* közvetítette a halál tapasztalatát), ami miatt ez a tematika időnként terheli már a szövegeket, akár csak a kötet egészéből áradó melankólia. Noha a halál majd’ mindenütt tetten érhető, nem állíthatnánk egyértelműen, hogy a *Készülődés* egyfajta gyászmunka lenne; az elengedés, a

lezárás gesztusát legalábbis kevésbé érezni ki a szövegekből. S talán a cím is túlságosan erősen köti hozzá a szövegekről alkotott képzeteket az élet végére való készüléshez, amit bizonyos értelemben a költői önértelmezés is alátámaszthat. Zsille egy interjúban (Olvasat.hu, 2019. július 19.) úgy fogalmaz, hogy a nemzedéktársak (Térey János, Dukay Nagy Ádám, Csontos János, Prágai Tamás) halála nem egészen ötven évesen az élet végére való készülődés felé orientálja a szerzőt. (Lásd például a *Fél temető* című verset: „Gyerekkorom szereplői / ma már fél temetőt megtöltenének”, illetve: „kortalan testvérem, társam, / a fájdalom” — *Testvérem, társam.*) Hogy ez mégse „üljön rá” a kötet egészére, azt az olyan versek ellenpontozása segíti elő, mint a pajzán-erotikus *A fizikusok* vagy a *Tengerparti erotika* című egysoros, amely a humort sem nélkülözi („*Zsille az Adrián*”). A humor másutt is előtérbe kerül, mint például a *Néhány kendőzetlen szó a lét gyötrelmeiről* című szövegben, megint másutt a játékoság (*Tárgy: költészet napja*) vagy az önirónia (*Egysoros, Egyszer majd megszeretem Zsille Gábort*) veszi át a melankólia helyét. Nem egysíkú tehát a kötet modalitása annak ellenére sem, hogy a korábban említett melankolikus hangoltság és az elmúlás tematikája dominálja a szövegek többségét.

A kötet kulcsszavai számos esetben kötődnek a helyváltoztatáshoz, a valahol-lét megragadhatóságához. A szövegekben a valóságos (különbéle magyar és európai települések, például, Budapest, Esztergom, Varsó, Zágráb stb.) és absztrakt terek (lásd például az *Ahol élni szeretnék* című verset, vagy a *Dalt*: „Terek, utcák, kapualjak, / oly mindegy, melyik városban”) váltogatják egymást egyszerre eloldva a textusokat a szövegen kívüli referenciáktól, és egyszerre hozzájuk is kapcsolva azokat. Ez utóbbira példa a következő verskezdet is:

Kedden este kedvesemmel
képzeletben elvándoroltunk
Pestről, nem tudjuk pontosan,
hová...
(*Mi fáj majd, ha tényleg*)

Sajátos példáját adhatja az utazás–helyváltoztatás tematikájú verseknek az *Idegenben*, amely az otthonos idegenség, idegen otthonosság paradox képzetére játszik rá. Az ezúttal is az aposztofé alakzatát alkalmazó versbeszédben a lírai én úgy utazik el, hogy otthon marad (akárcsak a kötet olvasói járvány idején, mondhatnánk ironikusan), s az ismerősre tekint idegenként. Az eltávolított, idegen tekintettől kölcsönzött perspektíva azonban nem szolgálja a jobb megértést, nem járul hozzá az önismeret-höz, amennyiben a „furcsa ország / összekevert darabkái” sor a darabok összeillesztésének, így az értelmező megismerésnek a lehetetlenségéről referál.

Ha Budapest az otthonod,
és húsz-harminc éve itt élsz,
a következőket tedd:
(...)

Hat napon keresztül
fényképezőgéppel,
kezedben térképpel mászkálj,
telefonod kapcsold ki,
ha ismerős jön, fordulj el –
hisz valahol külföldön vagy,
mindent most először látsz,
körülötted egy furcsa ország
összekevert darabkái.

A vers azért szokatlan, mert az *Ideje indulnod* ciklus darabjai közül talán itt válik a leginkább explicitté az össze nem illeszthetőség tapasztalata. Míg például a már idézett *Varsó*

című versben az idegenvezető magyarázatai (akárcsak a *Névtelenben* a tájékoztató tábla) révén a hely megismerhetővé válik, addig az Idegenben bár utal a megismerhetőség eszközére (térkép), mi több, az archiválás, megőrzés eljárására is (fényképezőgép), a szöveg tanúsága szerint a megismerés mégsem eredményez megértést. A mű a megismerés–megértés azon ellentmondására is utal, amely szerint előbbi valamely módszer, eljárás vagy eszköz segítségével megvalósítható ugyan, de utóbbi ennél mindig több: a megértés ugyanis a megismerésben résztvevő önmegértése is egyszerűsmind. Martin Heidegger szellemében mondva, a szubjektum sohasem önmagában, hanem egy világban válik értelmezhetővé és viszont, a szubjektumnak a világ megértésére tett erőfeszítése mindig az önmegértés aktusa is egyben. A szöveg viszont arról referál, hogy ez nem lehetséges, az elidegenítés távlata is csupán a hely bebarangolását, legfeljebb a néma fotón keresztüli archiválását teszi lehetővé.

A kötet helyenként olyan aktuális, a közbeszédet az utóbbi időben meghatározó kérdésekre is reflektál, mint a „zöld” gondolatok virágzása. A környezettudatosság korszerű követelményének egyszerre frappáns és megrendítő kritikáját adja a *Felvilágosult hagyomány* („a világ örülten zöld, de csönd van, nincs madárdal”) és a *Pillekönnyű dal*. A *Poszáta* Oravecz Madárnaplóját idézheti, a *Nem a folyó* pedig az embernek azt a tulajdonságát mutatja fel, amely a vad és nehezen korlátozhatóval (éppen ezért félelmetessel) szemben már csak a megzabolázott nyugalmat árasztó természetit képes affirmálni („Korunk embere a tavakért rajong, / nem a hömpölygő folyókért, nem az / örvénylő, kavargó, tovatűnő vízéért. [...] A tétlenség bűvöl el minket, / nem a mozgalmasság. [...] Tó, tó, egy tócsányi hely, / a biztonság hullámtalan medencéje”).

Zsille Gábor kötetének legkevésbé vonzó tulajdonsága alighanem a hosszúsága. A nyolcvan szöveg, amelyet a *Készülődés* közread, időnként önméltóvá válik, ami csökkenti a befogadás élvezeti értékét. Mindazonáltal a kötet java részére jellemző melankolikus hangoltságnál az olvasás idején (a felvezetésben is utalt sajátosságok miatt) aligha volt bármi is aktuálisabb.

Zsille Gábor: *Készülődés*, Magyar Napló, Budapest, 2019, 142 oldal.

Sakálok, delfinek és liliumok

Csabai László *A vidék lelke* című novelláskötetéről

Jassó Judit

Csabai László kiapadhatatlan mesélőkedvvel nyúlt hatalmas nyersanyagához, az elmúlt évszázad vidéktörténetehez, hogy prózává alakítsa. *A vidék lelke* című novelláskötet

Jassó Judit 1977, Budapest. Író, költő. Első kötete 2019-ben jelent meg *Kaszt* címmel. (*Kaszt*, FISZ Könyvek, 2019.)